

Herczeg Pál*

A keresztelés Márk és Máté evangéliumában

Bevezetés

Az Újszövetség keresztelésről szóló szövegrészei igen sokszínűek, ennek ellenére lényegében két csoportba sorolhatjuk ezeket. Az egyik csoportba olyan szövegrészek tartoznak, amelyek a *történeti Jézushoz* kötődnek. Ezekkel értelemszerűen a történeti iratokban találkozunk elsősorban, s így egy bizonyos „történetiség” határozza meg őket. A történetiség szót azért tettem idézőjelek közé, mert az Újszövetség történeti anyagának írásba foglalása általában későbbi az inkább elméleti jellegű levéltudomány darabjainál, és ezekben természetesen a történésekhez, az eseményekhez kötődve fogalmaznak. Bár nyilvánvaló, hogy a történeti Jézus alakjának felidézését a már létező egyház hitvallása, tapasztalata és gyakorlata is befolyásolta, ez a történeti jelleg mégis erősebb a nem történeti Jézussal foglalkozó írásokénál, ahol a személyes hitvallás és a már részben kidolgozott elvek az elsőrendűek.

A keresztelésről szóló anyag második csoportját az apostoli levelekben található szövegrészek alkotják. Itt a feltámadott Jézus Krisztussal közösségben élő tanúk és az egyház vall, tanít a keresztség lényegéről, következményeiről és hatásáról. A megélt közösség mellett természetesen ezekben a szövegrészekben is érzékelhetjük az egyház létét és gyakorlatát, de az egyházi helyzet és szervezet itt korántsem olyan hangsúlyos, mint az előző csoport esetében. Itt az író egzisztenciális, pneumatikus vagy éppen misztikus gondolkozása, beállítottsága, élménye – vagy talán ez volna a találékos kifejezés: „egzisztenciális szemlélete” – kap meghatározó szerepet. Ha pedig a létező, empirikus egyházat is észrevehetjük,

---

* Dr. Herczeg Pál (1939. jún. 26. – 2017. ápr. 24.) 1964 és 1988 között a Látatlan Református Egyházközség lelképásztoraként szolgált, 1985-től dr. Pákozdy László Márton professzor utódjaként előbb óraadói minőségben, 1988-tól pedig tanszékvezetőként, majd 1999-től 2009-ig tanszékvezető egyetemi tanárként oktatott a Budapesti Református Teológiai Akadémia bibliai teológiai és vallástörténeti tanszékén. 2009-től professor emeritusként tartott órákat az akadémián. 1997–2004 között a komáromi Kálvin János Teológiai Akadémián, majd a Selye János Egyetem református teológiai karán is tanított óraadóként. Tudományos munkássága főként a krisztológia területére összpontosított (*Krisztusról és az egyházzal szülőlk.* Kálvin Kiadó, Budapest 2006). 1988-ban munkássága elismerésül Látatlan település Pro Urbe díjjal tüntette ki. 2007-ben megkapta a Károli Gáspár Református Egyetem rektorának elismerő oklevelét. 2012-ben Károli Gáspár-díjat kapott, a Dunántúli Református Egyházkerület pedig a *Pro Pannonia Reformata* kitüntetéssel ismerte el egyházi munkásságát. A Kolozsvári Protestáns Teológiai Intézet 2015-ben tüntette ki *A Kolozsvári Protestáns Teológiai Intézet Tiszteletbeli Professzora* címmel.

az elsősorban Krisztus testeként jelenik meg, és nem szervezetként, emberi közösségként.

A két kategória megkülönböztetésére Joachim Gnilka is felhívta a figyelmet, amikor Rudolf Bultmannra és Ernst Käsemannra is építve így ismertette Márk teológiáját és evangéliumának célját:

„Az evangéliumi beszámoló formájához, a palesztinai meghirdetőre vonatkozó elbeszéléshez, az »egyszer s mindenkorival« szemben álló »egyszerihez«, a kérügma keretébe illesztett historizáló bemutatáshoz és nem utolsósorban a Palesztinában élő Jézushoz való folyamodás teológiai szempontból jelentős, ezért az egyház által elfogadott és folyamatosan gyakorolt ellenhatásként következett be. Ez a reakció a Krisztussal, a Lélekkel és a hittel kapcsolatos mesterkedéseket akarta lehetetlenné tenni. Krisztusnak és a Léleknek a közösségben való jelenlétét nem szabad annak állítására felhasználni, hogy mindkettő feloldódik a hívő ember eszkatologikus önértelmezésében.”¹

Eddig Käsemann szövege, s ehhez Joachim Gnilka még hozzáfűz egy mondatot Ernst Käsemanntól:

„Ezért Márk, illetve az evangéliumírás a történelmet állítja szembe azzal a »lehetőséggel, hogy a tényeket a Lélek által manipulálják.«”²

Majd így folytatja:

„Ez az érdekes tétel, amely feltételezi, hogy az őskeresztyénség dinamikus és éles vitát folytatott a helyes kérügmáról, jól megvilágítja, hogy az evangélium (*euangeliion*) és az apostol (*apostolosz*) a legtágabb teológiai horizonton a keresztyén igehirdetés két nélkülözhetetlen összetevője.”³

Rendkívül éles a fogalmazás, de megszívlelendő számunkra is: az evangélium a történelemben jelenik meg, és egy történelemben kialakuló egyházat teremt.

Tovább folytatva és bővítve e „történeti jelleg” kifejtését, észre kell vennünk, hogy ebben nem az individuum egzisztenciális, pneumatikus és misztikus vallástételét olvassuk a keresztségről. Ugyanakkor elsősorban nem a mai értelemben vett „egyháztagság”, a „befogadás” szempontja a döntő. Az egyház mint organizáció ugyan már létezik, és majd az ApCsel anyagában ki is bontakozik, de mégsem az egyház a döntő szempont, hanem a történeti Jézus ismerete, a vele megélt személyes, történeti és valóságos együttlét, vagyis a felismerés, a megismerés, az

¹ Ld. Gnilka, Joachim: *Márk*. Ford. Turay Alfréd. Lektorálta és szerkesztette Bálint Erzsébet és Török Beáta. Agapé, Szeged 2000, 8–9, ahol Bultmann, Rudolf: *Die Geschichte der synoptischen Tradition*. Mit Ergänzungsheft. Vandenhoeck & Ruprecht Verlag, Göttingen 1957, 372–374-re, valamint Käsemann, Ernst: *Sackgassen im Streit um der historischen Jesus*. In: uő: *Exegetische Versuche und Besinnungen II*. Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen 1964, (31–68) 65 skk-re hivatkozik.

² Gnilka, Joachim: *i. m.* 9.

³ Uo.

elfogadás, követés folyamatában. Az evangéliumok, a történeti anyag a történeti Jézus Krisztust kívánja megismertetni, hogy ezáltal a belévetett hitet ébressze fel, a keresztelés pedig ennek megtörténtét látható, kézzelfogható módon rögzíti. Walter Grundmann Márk-kommentárja így fogalmazza meg ezt:

„Az evangélium ébreszti fel a hitet, amely a keresztség véghezvitelében lesz bizonyossá. Aki hisz, akklamációval válaszol a Jézus Krisztus uralkodói fellépésének proklamációjára, s ebben őt mint saját Urát hívja segítségül, és Jóél ígéréteinek megfelelően (Jóél 3,5 – vö. ApCsel 2,21) üdvösségre talál. Aki pedig megtagadja az akklamációt, vagyis megmarad hitetlenségben, az nem keresztekedik meg.”⁴

Amikor a történeti anyagban a szemtanúk, az apostolok és az apostolok tanítványainak cselekvése, értelmezése, vallástétele a keresztséghez kapcsolódik, akkor a történeti Jézushoz való kötődésükről tesznek bizonyosságot.

A keresztelés Márk evangéliumában

Aki hisz és megkeresztelkedik, üdvözülni fog, aki pedig nem hisz, elkárbozlik.
(Mk 16,16)

Papiasz hierapoliszi püspök († 120/130 után) Euszebiosz (263–339) által megőrzött feljegyzése (*Hist. eccl.* III. 39,15) közismert Márk evangéliumával kapcsolatban:⁵

„[Márk] Péter szavainak tolmácsa volt, és mindazt pontosan lejegyezte, amire csak emlékezett. Az Úr mondásait és tetteit nem egymás utáni sorrendben írta le, mert ő maga nem hallgatta az Urat, és nem is tartozott kísérői közé, hanem – amint már mondtam – Péter követője volt, aki a tanítást a (hallgatói) szükség követelményei szerint alakította, és így nem az Úr mondásainak rendszerezését végezte el. Ezért nem hibázott Márk, amikor úgy írt le mindent, ahogyan ő arra emlékezett, mert egyedül csak arra fordított gondot, hogy semmit se hagyjon el abból, amit hallott, és hogy semmiféle hamis tanítás ne kerüljön közéje.”⁶

Az olvasónak valóban az a benyomása, hogy az evangéliumban egy szemtanú beszámolóját olvassa, aki akár Péter apostol is lehetett.

Az evangélium Keresztelő János és Jézus nyilvános fellépésével kezdődik. Az első tanítványok így élték meg a Krisztus-eseményt. Az összekötő szövegben gyakori az „azonnal” (εὐθύς) kifejezés. A történetek egymás után pörögnek, így emlékezik a tanú. De a leglényegesebb az, hogy az események pörgése közben a látás-felismerés-megértés folyamata is zajlik szemünk előtt. Ebben

⁴ Grundmann, Walter: *Das Evangelium nach Markus*. Theologischer Handkommentar zum Neuen Testament 2. Evangelische Verlagsanstalt, Berlin 1959, 454.

⁵ Papiasz tulajdonképpen egy János nevű presbiterre hivatkozik. Ld. Gnilka, Joachim: *i. m.* 26.

⁶ Ld. *uo.* 26–27.

pedig mindvégig ott feszül a kérdés: kicsoda az, aki megjelent, szól és cselekszik? Jellemző, hogy Márk evangéliumában nem Péter hitvallása a csúcspont, mint a Mt 16-ban, ahol a kimondott hitvallás után Jézus kőszikláról, egyházzal és a mennyek országába való bejutásról szóló kijelentései következnek, és ettől kezdve Jézus személye és autoritása nyilvánvalóvá lett a tanítványok és olvasók előtt. Márknál viszont Jézus az Emberfia szenvedéséről kezd beszélni a kimondott hitvallás után (8,31 skk), amely a kortárs átélők számára a paradoxonok paradoxona. Márknál a végső, mindent eldöntő és lezáró kijelentés majd csak a római százados szájából hangzik el: *Bizony, ez az ember Isten Fia volt!* (15,39) És még a húsvéti történetben is előjön a kételkedés, a hitetlenkedés és a keményszívűség (16,9–13).

Az epileptikus fiú meggyógyításának történetében, amely Márk saját anyaga (9,17–27), rendkívül fontos az apa megnyilatkozása: *Hisztek, segíts hitetlenségemen!* (9,24). Ami itt elhangzik, különösen jellemző Márk gondolkodására. A tanítvány, a hívő keresi a maga identitását a Krisztus-történetben; és ilyen módon keresi: kételkedve és hittel, bizonytalankodva és reménységgel, kérve és Istenre támaszkodva; ez pedig azt nyomatékosítja, „a hitnek végső soron Isten lehet a szubjektuma”.⁷ Amikor Máté megírja ugyanezt a történetet, már van egyház, és abban a perikópában a tanítványok tehetetlensége, az egyház kishitűsége a nyomasztó kérdés, és ezért fogalmaz másként. Ezen a ponton Márknál még csak részben tépelődő, de már részben reménykedő *hitvallásos kérés* hangzik el.

Ha így látjuk a Márk evangéliuma mögötti sajátos helyzetet és Márk gondolkodását, tényleges jellemző az, amit az apa kételkedő-reménykedő hitvallásos kérése fejez ki, akkor hogyan lehet ezt összekapcsolni a 16,9 skk-ben leírt perikópával? Köztudomású, a Márk evangéliumának vége szövegkritikai probléma. Itt most „rövidre zárom”, és teológusi állásfoglalással döntök el a kérdést: miután hiszem az inspirációt, ez nemcsak a szöveg elsődleges fogalmazására, hanem szerkesztésére, majd kanonizálására is érvényes, s így a befejező versek is az evangélium szövegéhez tartoznak. Még akkor is, ha látnunk kell, hogy a 16. versben olvasható három súlyos fogalom – *hinni, megkeresztelkedni, üdvözülni* – kevésszer fordul elő az evangéliumban, s így nem az evangélium teologumenonjának markáns hordozója.

Ezzel a tépelődő, kérő, de már reménykedő hitmegnyilvánulással mindössze néhány helyen találkozunk az Újszövetségben.⁸ A keresztség főnévi és igei formája (βάπτισμα, βαπτίζομαι) Keresztelő Jánossal kapcsolatban fordul elő két helyen (1,4.5), majd pedig maga Jézus beszél róla az ő nemsokára bekövetkező halálának „kódjaként” (keresztséggel keresztelkedni – τὸ βάπτισμα ὃ ἐγὼ βαπτίζο-

⁷ Schweizer Eduard: *Das Evangelium nach Markus*. Das Neue Testament Deutsch 1. Evangelische Verlagsanstalt, Berlin 1981, 102.

⁸ Ld. pl. Mk 9,24; Lk 17,5. Vö. Schmoller, Alfred: *Hanfkonzordanz zum griechischen Neuen Testament. Nach dem Text des Novum Testamentum Graece von Nestle–Aland 26. Auflage und des Greek New Testament Third Edition (Corrected)*. Neubearbeitet von Beate Köster im Institut für Neutestamentliche Textforschung Münster/Westfalen. Deutsche Bibelgesellschaft, Stuttgart 1989, 406. és 409.

μαι)⁹ a Zebedeus fiainak, Jakabnak és Jánosnak kérdésére adott válaszában; és végül a missziói parancs kapcsán olvasunk róla (16,16). Az üdvösségről pedig mindössze három helyen olvasunk Márk evangéliumában, és egyikben sem hordozza e fontos teológiai fogalom igazi tartalmi súlyát.¹⁰

Márk evangéliumában tehát Jézus Krisztus historikus jellegű hirdetésével, személye felismerésének és elismerésének folyamatával, illetve feszültségével szembesülünk. A hívőnek ismernie kell őt, és hinnie kell benne. Márk szinte arra provokálja az olvasót, hogy hitét egyedül Jézusba vesse. Ezért áll az evangélium végén ez a fontos és csúcspontnak tekinthető záradék: *Aki hisz, és megkeresztelkedik, üdvözül, aki pedig nem hisz, elkárhozik.* (16,16) Sokatmondó a görög szöveg aorisztosz passzívum participiuma: ὁ βαπτισθεῖς – *aki megkereszteltetik, aki kereszttségben részesül.* Vagyis nem az autonóm ember szabad döntése ez, hanem a hitnek és Isten beavatkozásának következménye. Aki meghallotta és befogadta a proklamációt, és erre hitvalló akklamációval válaszol, az részesül az üdvösségben. Egzisztenciális a helyzet: a létfontosságú kérdés és annak feloldása. Máté evangéliumában a tanítványság elvi és gyakorlati megvalósulása az egzisztenciális kérdés, Péter pünkösdi beszédében pedig sok más fontos kritérium és következmény is megjelenik (ApCsel 2,14–36). Márknál viszont a kereszttség összekapcsolódik a történeti – és természetesen a feltámadott és élő – Jézusba vetett személyes hittel, és semmiképpen sem szabad szem elől téveszteni, hogy e kettő elválaszthatatlanul tartozik együvé, ugyanis egyazon folyamatnak, a Krisztus-testbe való integrálódásnak része. Ezt azért kell hangsúlyoznunk, mert például Kálvin,¹¹ Török István,¹² valamint Karl Rahner és Herbert Vorgrimler *Teológiai kiesszótára* is felveti, hogy az üdvösségnek nem feltétele a kereszttség (gondolom, az „aktus” értelemben). Ugyanis számukra minden bizonnyal a Krisztussal való közösség megvalósulása az üdvösség feltétele, azaz az isteni proklamáción és az arra válaszoló akklamáción nyugszik.

„A kereszttség a megtisztító és megszentelő újjászületés szentsége (Jn 3,5; vö. Ez 36,25 és köv.; DS 223 231 247 1314 és köv. 1760 és máshol). Ez a Jézus Krisztus Lelkében és kegyelmében való újjászületés úgy történik, hogy az ember tagja lesz jogi és szakrális értelemben az Egyháznak [...], melynek következtében az ember bekerül az üdvösséget szentségileg megtestesítő közösségbe, tehát tagja lesz

⁹ *Vajon ki tudjátok-e inni azt a poharat, amelyet én kiiszom, és meg tudtok-e keresztelkedni azzal a kereszttséggel, amellyel én megkeresztelkedem? [...] Azt a poharat, amelyből én iszom, kiisszátok, és azzal a kereszttséggel, amellyel én megkeresztelkedem, megkeresztelkedtek, de hogy ki üljön jobb vagy bal kezem felől, azt nem az én dolgom megadni, mert azoké lesz az, akiknek elkészítetted.* (Mk 10,38–39)

¹⁰ 3;4: *Szabad-e szombaton jól tenni, vagy rosszat tenni, életet megmenteni (ψυχὴν σῶσαι), vagy kioltani? 5,23: Kislányom halálán van, jöjj, tedd rá a kezed, hogy meggyógyuljon (σῶθῃ), és életben maradjon. 16,16: Aki hisz, és megkeresztelkedik, üdvözül (σῶθησεται), aki pedig nem hisz, elkárhozik.*

¹¹ Vö. *Inst.* IV. 15,20.

¹² Ld. Török István: *Dogmatika.* Free University Press, Amsterdam 1985, 485.

az Egyháznak mint Krisztus testének [...], ugyanakkor eszköze annak, hogy az ember elnyerje a keresztségben közölt kegyelem teljességét [...]"¹³

Hangsúlyos tehát, hogy az ember Krisztus teste tagjaként nyeri el a kegyelem teljességét. Ugyanis Márk szövege is így folytatódik: *Azókat pedig, akik hisznek* [ehhez nem kapcsolódik: és megkeresztelkednek], *ezek a jelek követik: az én nevemben ördögöket űznek ki, új nyelveken szólnak, kígyókat vesznek fel, és ha valami halálosat isznak, nem árt nekik, betegekre teszik rá kezüket, és azok meggyógyulnak.* (16,17–18) Majd a 20. versben ez áll: *az Úr pedig együtt munkálkodott velük.* A „kegyelem teljessége” ennek az összetartozó folyamatnak a velejárója, ajándéka, és nem kell feltétlenül részletezni, külön-külön említeni az egyes összetevőket.

Összefoglalásként azt mondhatjuk a Mk 16,16 alapján, hogy a történeti Jézus személyének, cselekedeteinek és mindenekelőtt az általa nyújtott üdvösségnek megismerése, felismerése és elfogadása jelenti a hit tartalmát. A hit pedig nyilvánvaló megerősítést, „dokumentációt” nyer a keresztségben. Ez természetesen nem „kevesebb” ahhoz képes, amit más bibliai helyeken olvashatunk a keresztségről, csupán megfelel Márk evangéliuma alaphelyzetének: *Hisztek, segíts hitetlenségemen!* (9,24) Ez az alakuló egyház és kériugma egyik első dokumentuma, amelyet követnek az újabbak és részletesebbek.

A keresztelés Máté evangéliuma szerint

Jézus hozzájuk lépett, és így szólt: Nekem adatott minden hatalom mennyen és földön. Menjetekek el tehát, tegyetek tanítvánnyá minden népet, megkeresztelve őket az Atyának, a Fiúnak és a Szentléleknek nevében, tanítva őket, hogy megtartsák mindazt, amit én parancsoltam nektek; és íme, én veletek vagyok minden napon a világ végezetéig. (Mt 20,18–20)

Máté evangéliumának jellege egészen más, mint Márké. Míg Márk stílusát és részben célkitűzését is szinte teljesen a szemtanú-tanúskodás jelleg határozza meg, addig Máté már a zsidókereszttyén egyház tanítója, s így evangéliuma egy már létező közösség tanúskodása Jézus Krisztusról. Jézus személyét már evangéliuma elején ószövetségi, történeti, üdvtörténeti és univerzális keretek közé helyezi kezdettől a nemzetségtáblázattal, az Úr angyalának álombeli megjelenésével és bátorító utasításával, a keleti bölcsek történetével, az olvasó pedig azonnal megtudja, hogy akiről az evangélium szól, az a megígért Immánuel. Majd Jézus tanítása és tettei után elérkezünk Péter apostol hitvallásáig, az egyház meghirdetéséig, s ettől kezdve Jézus tanítása ennek a felismerésnek és legitimációnak folytatásaként történik. A szenvedéstörténet után pedig a húsvéti

¹³ Ld. Keresztség. In: Rahner, Karl – Vorgrimler, Herbert: *Teológiai Kiszótár*. Fordította Endreffy Zoltán. 10., Kuno Füssel közreműködésével teljesen átdolgozott, új kiadás. Szent István Társulat, az Apostoli Szentszék Könyvkiadója, Budapest 1980, (394–396) 394.

feltámadás adja a Krisztus-esemény végső legitimációját az olvasónak és az egyház tagjának.

Mindezt azért kellett felelevenítenünk, mert a missziói parancsot, s benne a keresztelest valójában az előzmények ismeretében lehet értelmezni. Az evangélium nem írói visszatekintéssel vagy végső csattanóval, „slusszpoénnal” zárul, mint ahogyan azt a többi három evangélium esetében láthatjuk, hanem a feltámadott Jézus ünnepélyes manifesztumával,¹⁴ nyilatkozatával, illetve proklamációjával.

Több írásmagyarázó képviseli azt a nézetet, hogy ez a perikópa már az egyház liturgikus gyakorlatának visszatükröződése, ugyanis nem a történeti Jézusról szól, de még a feltámadotról sem. Az egyház számára ez már magától értetődő, hiszen Jézus megkeresztelesekor is elhangzott az Atya szava, és látható módon jelent meg a Szentlélek (4,14–17).¹⁵ Egyszerűen fogalmazva: valószínű, hogy a missziói parancs már Máté stilizáló fogalmazásában maradt ránk. Ezt többek között az is feltehetővé teszi, hogy Eusebius még egy olyan formulát ismert, ahol Jézus nem szentháromságos formulában, hanem a maga nevében rendelkezik: „az én nevemben”. Ulrich Luz így fogalmaz:

„A Mt 28,18b–20 nem az »Úr logionja«, hanem – amint azt én Lohmeyerrel elmentétem velem – »az Úr logionja«, amelyet Máté szerkesztett egybe.”¹⁶

A manifesztumjelleg azért is jó kifejezés, mert az olvasó és hallgató sok-sok utalást, konnotációs lehetőséget talál Jézus itt elhangzó szavaiban. Például Jézus egy hegyen szól hozzájuk, és ez azonnal a theofániák hosszú sorát eleveníti fel a Sínai-hegytől az Olajfák hegyéig; az Ószövetséget ismerő személyek előtt felrémlik a Dán 7,13–14: *Láttam az éjszakai látomásban: Jött valaki az ég felbőin, aki emberfához hasonló volt; az öregkorú felé tartott, és odavezették hozzá. Hatalom, dicsőség és királyi uralom adatott neki* [LXX: καὶ ἐδόθη αὐτῷ ἐξουσία καὶ πάντα], *hogy mindenféle nyelvű nép és nemzet őt tisztelje. Hatalma az örök hatalom, amely nem múlik el, és királyi uralma nem semmisül meg.*¹⁷ Jézus manifesztumát az ismétlődő „minden” szó teszi súlyossá: *minden hatalom; minden népet; megtartsák mindazt, amit én parancsoltam; minden napon.*

Máté evangéliumára még az is jellemző, hogy amiképpen Márknál a szemtanújelleg a legerősebb, Máténál két vezérfogalmat lehet kiemelni: a *tanítványságot* és Jézus *követését*. Mindkét esetben egyaránt fontos, hogy ezek a szavak a történeti

¹⁴ Luz, Ulrich: *Das Evangelium nach Matthäus*. Evangelisch-Katholischer Kommentar zum Neuen Testament. Band I/4. Benziger Verlag – Neukirchener Verlag, Düsseldorf–Zürich 1992, 429, ahol Harnack, Adolf von: *Die Misszion und Ausbreitung des Christentums in dem ersten Jahrhundert*. J. C. Hinrich, Leipzig 1924, 45–46-ra hivatkozik.

¹⁵ Vö: Grudmann, Walter: *Das Evangelium nach Matthäus*. 5. Auflage. Theologischer Handkommentar zum Neuen Testament 1. Evangelische Verlagsanstalt, Berlin 1981, 579.

¹⁶ Uo. 436, ahol Ulrich Luz Hohmeyer, Ernst: „Mir ist gegeben alle Gewalt!“ Eine Exegese von Mt 28,16–20). In: Schmauch, W. (Hrsg.): *In memoriam Ernst Lohmeyer*. Evangelisches Verlagswerk, Stuttgart 1951, 22–49-re hivatkozik. A német szöveg szerint »Logion im Herrn«.

¹⁷ Az utalások, konnotációk teljesebb sorát ld. Luz, Ulrich: *i. m.* 434–436.

Jézushoz kötődnek: őt hallgatják és követik fizikailag és térbelileg is, ugyanakkor ez határozza meg az egyén és az egyház egzisztenciáját is.

A manifesztum Jézus önkijelentésével kezdődik: *Nekem adatott minden hatalom*. A tanítványok már jól ismerik Urukát, ezért nem fogadják meglepetésként szavait. Ez a mondat inkább emlékeztető a már átélt és felismert valóságra, ugyanakkor megalapozza az utána következő parancsot. Gondoljunk analógiaként a Tízparancsolat első mondatára: *Én, az Úr, vagyok a te Istened, aki kiboztalak...* Egy autoritív kijelentés általában nemcsak a kijelentő személyére utal, hanem annak tetteire, nevezetesen átélt szabadítására, csodáira és szövetségére. Jézus szavai mögött ugyanígy sorakoznak azok az események, amelyeket a tanítványok mellette éltek meg. Továbbá: akár a Sínai-hegy felől indulunk, akár Dániel látomásának már említett képsorától, világos, hogy e kijelentésnek nemcsak történeti, hanem egyben eszkatológiai kimenetelű súlya is van. A menny és föld említése is számos asszociációt ébreszt a Genezistől kezdve a Miatyánkig, és ezek is a kijelentés autoritását és univerzalizmusát emelik ki.

A manifesztumot kezdő kijelentés után a parancs első része hangzik el: *Menjetelek el tőbát, tegyetek tanítvánnyá minden népet...* Jézus nem tartja maga mellett tanítványait, hanem kiküldi őket, mert ez minden theofánia célja és folytatása. Emlékezzünk arra, hogy a tanítványok szerettek volna „sátrat verni” a megdicsőülés hegyén (17,4). A küldetés tartalma pedig ez: tanítvánnyá kell tenni másokat. A tanítványság sokkal több, mint intellektuális közlés és befogadás. Ez *életközösség* rövidebb-hosszabb vagy éppen örökre szóló módon – akkor is, azóta is, és a megkeresztelés ezért lesz a tanítvánnyá válás gyakorlati megpecsételése.

Fontos észrevennünk, hogy itt nem a megtérés és bűnbocsánat hirdetése kötődik a keresztséghez, és nem is a történeti és feltámadott Jézusba vetett hit. Márk evangéliumában a fel- és megismerésből fakadó hit szerepe fontos. Itt azonban már egy közösség, a létező egyház hallgatja és teljesíti Ura parancsait. A kettő között nincs lényegi eltérés, hanem csak a más-más szituáció ad új kifejezést az ugyanazon tartalomhoz. Míg János verbuvál, Márk pedig hinni segít, addig Máténál a Jézussal és egymással életközösségbe lépő személy vagy már abban élő tanú vall a keresztség „tartalmáról”. (Minden új kifejezésforma csak növeli a keresztséghez kapcsolódó gondolataink és tennivalóink seregét.)

Minden népet szükséges tanítvánnyá tenni – olvassuk tovább a manifesztumban. Érdemes szentelnünk néhány gondolatot ennek is. Vajon a pogánymisszióra szóló felhívás lenne benne? A kutatók általában nem döntenek el egyértelműen e misszió élet és célját. Igaz ugyan, hogy az ószövetségi עַם és גּוֹי mintájára és a LXX fordítói nyomán az Újszövetség könyveinek szerzői is különbséget tettek a λαός – *Isten népe* és az ἔθνος – *pogány nép* között, viszont nem abszolút értelemben. Ugyanis az 1Móz 12,2-ben, ahol ezt az Ábrahámknak tett ígéretet olvassuk: *nagy néppé teszelek*, nem az עַם szó áll, hanem a גּוֹי (גְּדוּלָה) – *וְאֶעֱשֶׂה לְגוֹי גְּדוּלָה* – LXX: καὶ ποιήσω σε εἰς ἔθνος μέγα), majd ugyanezen áldás megismétlésekor Ábrahám népét és a föld minden pogány népét is ugyanaz a גּוֹי szó fejezi ki: *Ábrahámtól nagy és hatalmas nép fog származni* [וְעַצְמוֹן גְּדוּלָה לְגוֹי גְּדוּלָה] – LXX: ἔθνος

μέγα καὶ πολὺ], és általa nyer áldást a föld minden népe [כָּל גּוֹיֵי הָאָרֶץ – LXX: πάντα τὰ ἔθνη τῆς γῆς] (1Móz 18,18).¹⁸ A Tízparancsolat kijelentése előtt elhangzó ígéletben pedig, ahol Isten felfedi, hogy mivé lesz a nép, ha engedelmeskedik Istennek, és megtartja szövetségét, szintén a גּוֹי szót találjuk: *Papok királysága és szent nép lesztek.* [וְאַתֶּם תְּהִיוּ לִי מְמֻלְכֶת כְּהֵנִים וְגוֹי קָדוֹשׁ – LXX: ὑμεῖς δὲ ἔσεσθέ μοι βασιλείων ἱεράτευμα καὶ ἔθνος ἅγιον (2Móz 19,6)].¹⁹ Így az ἔθνος az újszövetségi korban sem jelentette kizárólag a pogány népet,²⁰ és ezért a *pogánymisszió* köteleességét nem kell feltétlenül belemagyaráznunk a szövegbe. Az azonban bizonyos, hogy Máténál a kezdeti tartózkodás után (*Pogányokhoz vezető útra ne térjetelek le* – 10,5) egyre nyitottabb lesz Jézus tanítása és magatartása.

Az ἔθνος kifejezést a *minden hatalom mennyen és földön, a minden nép* (vö. Dán 7,13–14) analógiájára kell értelmeznünk: Jézus parancsa teljesítésének nincsen határa. A kutatók egyébként azt az álláspontot képviselik, hogy Máté evangéliuma nem a zsidó nép egészét marasztalja el, hanem annak némely gyakorlatát, főleg keresztyénellenességét, amely az evangélium írása idején már valószínűleg kialakult Jamniában. Tehát a perikópa nem a pogánymisszió expressis verbis meghirdetése Izráel népével szemben, hanem legfeljebb Jézus Krisztus hirdetésének és követésének határok nélküli kiterjesztése az egész földre. Azaz: a missziói parancs univerzális, egyetemes.²¹

...*megkeresztelve őket az Atyának, a Fiúnak és a Szentléleknek nevében* [εἰς τὸ ὄνομα]. Az εἰς prepozíciónak sokféle jelentése van, ezek közül itt leginkább az ok- és

¹⁸ Ugyanezt látjuk a Jákóbnak (1Móz 46,3), Mózesnek (2Móz 32,10; 5Móz 9,14) tett ígélet esetében is.

¹⁹ A גּוֹי jelentései: 1. egy törzsi ósytától származó nép; Izráel népe; Izráelen kívüli nép az אָמ - mal szemben, ellenségek, barbárok pogányok, Palesztina pogány lakosága; 2. állatsorda; 3. emberek. Vö. גּוֹי In: Gesenius, Wilhelm – Buhl, Frants et al.: *Hebräisches und Aramäisches Handwörterbuch über das Alte Testament*. Unveränderter Neudruck der 1915 erschienenen 17. Auflage. Springer-Verlag, Berlin–Göttingen–Heidelberg 1962, 133–134. „A GÓJ = N[ép]. Mind az ‘ám, mind a GÓJ N-et jelent, s nem szabad a két kifejezés között olyan éles határt húzni, amilyent a szöveg nem enged meg. Nem mondható el, hogy az ‘ám Izráelre, a GÓJ a pogányokra vonatkozik, az sem, hogy az ‘ám N-et, a GÓJ nemzetet jelent, s azt sem, hogy az elsõn kultikus, a másodikon politikai közösséget kell értenünk. Csak az az árnyalatbeli különbség van, hogy az ‘ám-nál az egyívé tartozás nem külsõ, hanem belsõ folyamat eredménye. Nagyon sokszor az ‘ám – GÓJ párhuzamosság csak stílusfigura. a) Isten *ígéretei* sokszor a GÓJ-ra vonatkoznak, hogy »nagy N-pé« teszi Izráelt [...]. b) A legtöbb helyen azonban a GÓJ és fõleg a többes számú GÓJiM *pogány N-et*, N-eket jelöl.” Fazakas Sándor: Nép. In: Kozma Zsolt (szerk.): *Bibliái fogalmi szókönyv*. Erdélyi Református Egyházkerület, Kolozsvár 1992, (245–247) 245–246. Ld. még Hulst, A. R.: אָמ/גּוֹי a'm/gõj. In: Jenni, Ernst – Westermann, Claus (szerk.): *Theologisches Handwörterbuch zum Alten Testament*. Band II. CHR. Kaiser Verlag, München – Theologischer Verlag, Zürich 1979, 290–325.

²⁰ Ld. Bietenhard, Hans: ἔθνος. In: Coenen, Lothar – Beyreuther, Erich – Bietenhard, Hans (szerk.): *Theologisches Begriffslexikon zum Neuen Testament*. 2. Aufgabe der Studien-Ausgabe Band 2. Theologischer Verlag R. Brockhaus, Wuppertal 1979, 1318–1322.

²¹ Ld. Luz, Ulrich: *i. m.* 445. és 448–452.

célhatározói (Jürgen Roloff szerint a kauzális és finális²²) jelentést lehet érvényesíteni: megkeresztelve őket, hogy megvalósuljon a Szentháromság Istennel való közösség. Illetve: megkeresztelve őket, hogy ez a közösség megvalósítsa feladatát, rendeltetését.

...*tanítva őket, hogy megtartsák mindazt, amit én parancsoltam nektek...* – hangzik tovább a parancs. Az első szó ismét sok konnotációt ébreszt. Egy zsidó ember számára magától értetődő volt, hogy gyermekkorától fogva tanulnia kellett Isten törvényét, és nem parancsra, leckeszerűen, ugyanis több helyen is olvashatjuk az Isten törvényét tanulmányozó ember bizonyágtételét, hogy számára ez az öröm és boldogság forrása. Ugyanakkor arra is lehet gondolnunk (nem biztos, hogy Máté is gondolt erre), hogy a hellenizmus a παιδεία, a nevelés civilizációja volt. Az ideális hellenista testestől-lelkéstől neveli, tanítja, képezi magát egész életében. Ezzel csupán azt kívánom érzékeltetni, hogy a παιδεία szó háttere milyen adalékokkal segíthet megérteni: mit jelentett tanítványnak lenni az Újszövetség korában.

A *megtartsák mindazt, amit én parancsoltam nektek* az 5Móz 11,8 szavait idézik fel: *Tartsátok meg mindazt a parancsolatot, amelyet én ma parancsolok nektek* (LXX: καὶ φυλάξεσθε πάσας τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ ὅσας ἐγὼ ἐντέλλομαί σοι σήμερον). Jézus Krisztus nem ilyen vagy olyan újítást akart, hanem teljes megújulást; és nem egyes szavai vagy tanításai adnak útmutatást vagy biztosítanak közösséget, hanem minden tanításának tanítványként való követése.

A tanítással kapcsolatban azt a kérdést lehet felvetni, hogy *mikor* kell tanítani a keresztelezés esetében: megelőzőleg-e vagy folyamatosan? Míután azonban tanítványságban gondolkodunk, a kérdés igazából értelmetlen és megválaszolhatatlan. Egy ilyen liturgikus formulába nem lehet belemagyarázni az előzetes tanítás feltételét, de a tanulás és tanítás feladat marad előzetesen és mindhalálig is.

A *veletek vagyok* méltó módon idézi fel számunkra a születéstörténet elején elhangzó Immánuel-ígéretet; és ez a név – a személyre utaló jelentése mellett – a theofániák és elhívástörténetek állandóan ismétlődő motívuma (vö 1Móz 26,24; 28,15; 2Móz 3,12; Bír 6,12; Jer 1,8). Ezek is megerősítik a tanítványság teljesebb értelmezését: ez nem egyoldalú ragaszkodás, hanem valóságos és kétoldalú közösség.

A *világ végezetéig* kifejezés szintén bő tartalmat hordoz. Lehet akár egy folyamat végeként is értelmeznünk, ugyanakkor valaminek a céljához érkezéseként is. Alighanem kár volna bármelyik jelentését is az egyetlen elfogadhatónak tekintenünk. A bibliai gondolkodás tud kezdetről és végről, útról és célba érkezésről. A manifesztum méltóan fejeződik be egy ilyen történeti relevanciájú és egyben eszkatologikus távlatú kijelentéssel.

Ulrich Luz így fejezi be a perikópa magyarázatát:

²² Ld. Roloff, Jürgen: *Die Kirche im Neuen Testament*. Grundrisse zum Neuen Testament. Das Neue Testament Deutsch. Ergänzungsreihe 10. Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen 1993.

„A Máté szerinti evangélium »summájának« végéhez jutottunk. Ezt az összegzést a Feltámadott hagyta hátra tanítványainak. Az evangélium *keresztológiai* egyenlege²³ így hangzik: a Feltámadott és Felmagasztalt nem más, mint a Földi [Jézus], akiről Máté elbeszélte: Isten általa marad tartósan jelen az ő egyházában. Az *ekleziológiai* egyenleg ez: az egyház soha sem lehet más, mint tanítványság, a követés iskolája éppen ennél a Jézusnál. Az *etikai* egyenleg pedig a következő: Jézus követése gyakorlást és Jézus minden, de minden parancsa iránt tanúsított engedelmességet jelent, mert Jézus a tökéletesség útján vezet tanítványait, amely szeretetben éri el csúcspontját.”²⁴

Amennyiben itt hiányérzetünk támad a bűnbocsánat említésének elmaradása miatt, mert hát az újszövetségi történeti könyvek és levélirodalom szinte minden kereszteléről szóló perikópájában találkozunk vele, erre igazából nem találok magyarázatot. De talán szabad azt mondanom: a hiányt nem kell túlértékelni. A tanítványság élet- és sorsközösség, s a tanításnak és tanulásnak nincsen behatárolható ideje, Jézus állandó jelenléte pedig minősített idő és alkalom. Ahol ő jelen van, ott a bűnbánat–megtérés–bűnbocsánat processzusa folyamatos, mert ő azért jött, tanítványait pedig azért és arra hívta el, hogy ez megtörténjék. Erre utal a keresztség Máténál, és ezt pecsételi meg.

Az eddig mondottak értelmében a keresztség elsősorban Jézus Krisztussal, illetve a Szentháromság Istennel való közösség, és a hozzá való tartozás jut kifejezésre minden tartozékával és követelményével együtt. A tanítványság magával hozza az emberi, empirikus közösséghez való tartozást, amelyre nem egyéni indítatásból és individuális vágyból lehet eljutni, hanem a tanítványok, az apostolok, a misszionáriusok tevékenysége révén. Noha ebben a perikópában nem olvasunk betű szerint az egyházzól, lénye és lényege szerint itt az egyházzól van szó benne.

Felhasznált irodalom

- Bietenhard, Hans: ἔθνος In: Coenen, Lothar – Beyreuther, Erich – Bietenhard, Hans (szerk.): *Theologisches Begriffslexikon zum Neuen Testament*. 2. Aufgabe der Studien-Ausgabe Band 2. Theologischer Verlag R. Brockhaus, Wuppertal 1979, 1318–1322.
- Fazakas Sándor: Nép. In: Kozma Zsolt (szerk.): *Bibliai fogalmi szókönyv*. Erdélyi Református Egyházkerület, Kolozsvár 1992, 245–247.
- Gesenius, Wilhelm – Buhl, Frants et al.: *Hebräisches und Aramäisches Handwörterbuch über das Alte Testament*. Unveränderter Neudruck der 1915 erschienenen 17. Auflage. Springer-Verlag, Berlin–Göttingen–Heidelberg 1962.
- Gnilka, Joachim: *Márk*. Ford. Turay Alfréd. Lektorálta és szerkesztette Bálint Erzsébet és Török Beáta. Agapé, Szeged 2000.
- Grundmann, Walter: *Das Evangelium nach Markus*. Theologischer Handkommentar zum Neuen Testament 2. Evangelische Verlagsanstalt, Berlin 1959.

²³ Itt Ulrich Luz a „Bilanz“ szót használja.

²⁴ Luz, Ulrich: *i. m.* 458.

- Grudmann, Walter: *Das Evangelium nach Matthäus*. 5. Auflage. Theologischer Handkommentar zum Neuen Testament 1. Evangelische Verlagsanstalt, Berlin 1981.
- Hulst, A. R.: אָמ/גֹּי a'm/gōj. In: Jenni, Ernst – Westermann, Claus (szerk.): *Theologisches Handwörterbuch zum Alten Testament*. Band II. CHR. Kaiser Verlag, München – Theologischer Verlag, Zürich 1979, 290–325.
- Luz, Ulrich: *Das Evangelium nach Matthäus*. Evangelisch-Katholischer Kommentar zum Neuen Testament. Band I/4. Benziger Verlag–Neukirchener Verlag, Düsseldorf–Zürich 1992.
- Schmoller, Alfred: *Handkonkordanz zum griechischen Neuen Testament. Nach dem Text des Novum Testamentum Graece von Nestle–Aland 26. Auflage und des Greek New Testament Third Edition (Corrected)*. Neubearbeitet von Beate Köster im Institut für Neutestamentliche Textforschung Münster/Westfalen. Deutsche Bibelgesellschaft, Stuttgart 1989.
- Rahner, Karl – Vorgrimler, Herbert: *Teológiai Kiszótár*. Fordította Endreffy Zoltán. 10., Kuno Füssel közreműködésével teljeseen átdolgozott, új kiadás. Szent István Társulat, az Apostoli Szentszék Könyvkiadója, Budapest 1980.
- Roloff, Jürgen: *Die Kirche im Neuen Testament*. Grundrisse zum Neuen Testament. Das Neue Testament Deutsch. Ergänzungsreihe 10. Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen 1993.
- Schweizer Eduard: *Das Evangelium nach Markus*. Das Neue Testament Deutsch 1. Evangelische Verlagsanstalt, Berlin 1981.
- Török István: *Dogmatika*. Free University Press, Amsterdam 1985.

* * *

Auf Grund von Markus 16,16 konnte festgestellt werden, daß der Inhalt des Glaubens folgendes ist: Erkennung der Person und der Taten des geschichtlichen Jesus und vor allem die Erkenntnis und der Empfang des Heils, das uns von ihm gereicht wird. Der Glaube gewinnt offensichtliche Stärkung und „Dokumentation“ in der Taufe. Das ist nicht „weniger“ als all jenes, was wir an anderen biblischen Stellen über die Taufe lesen können. Das hier Gesagte entspricht nur der Grundlage des Evangeliums von Markus: *Ich glaube, ... hilf meinem Unglauben! (9,24)*

Nach Matthäus 28,18–20 werden in der Taufe vor allem die Gemeinschaft mit Jesus Christus, bzw. die Gemeinschaft mit Gott der Heiligen Dreienigkeit samt allem Dazugehörenden und allen Forderungen zum Ausdruck gebracht. Ein Jünger Jesu zu sein bringt die Zugehörigkeit der menschlichen, empirischen Gemeinschaft mit sich. Das kann man nicht aus individueller Veranlassung und Sehnsucht erreichen, sondern nur durch die Tätigkeit der Jünger, der Apostel und Missionare. Obwohl wir da, in dieser Perikope, buchstäblich nicht über die Kirche lesen, ist hier doch, ihrem Wesen nach, die Rede über die Kirche.

Schlüsselwörter: Mk 16,16, Mt 28,18–20, Taufe.